

תיבה - הערכת רווחיות היצוא התעשייתי

הירידה החדה בשער החליפין של הדולר והרעת תנאי הסחר בשנתיים האחרונות עוררו חששות בלתימת גידולו של היצוא. חששות אלה לא התממשו עד כה, אך חשוב לבחון את השפעת התהליכים האמורים על רווחיות היצוא לאורך זמן, וזאת במסגרת רחבה אשר תאפשר להעריך את מידת הפגיעה ברווחיות ולהבין את הגורמים לה. הממצאים אכן מעידים על ירידה ניכרת של רווחיות היצוא בשנתיים האחרונות - אך זאת ביחס לרמת רווחיות גבוהה בפרספקטיבה ארוכת טווח. עוד מלמדים הממצאים כי ירידת הרווחיות נובעת בעיקר מההרעה בתנאי הסחר, ואילו השפעתו של שער החליפין הייתה נמוכה - עקב עליית המחיר הדולרי של היצוא וגלגול חלק מהפגיעה אל העובדים, על ידי שחיקת שכרם יחסית לייצור לשוק המקומי. הרעת תנאי הסחר - שלא כמו הייסוף בשער החליפין - פוגעת במשק בכללו, לא רק במגזר היצוא.

מחקרים בעולם¹ מלמדים כי השפעתם של שינויים בשער החליפין הנומינלי על היצוא קטנה יחסית לזו של גורמים אחרים. על פי מחקרים אלה, העלות הגבוהה של כניסה לשוק העולמי מפחיתה את ההשפעה של שינויים בשער החליפין, העשויים להיות קצרי טווח, ומעלה את החשיבות של ביצועי העבר והציפיות לעתיד.

שיטת החישוב של מדד רווחיות היצוא

רווחיות היצוא מוגדרת כאן כמכפלה של שיעור הרווחיות ליחידת תוצר (התמורה להון) ביצוא במספר יחידות התוצר². כיוון שכמות היצוא הוסיפה לצמוח בקצב מהיר בשנים האחרונות, סביר שהפגיעה ברווחיות נבעה מירידה של שיעור הרווחיות ליחידת תוצר ביצוא, שהוא, לפי ביטוי (1) חלק ההון בתוצר בניכוי מס:

$$\pi = \left(1 - \frac{LW_L}{YP_y}\right)(1 - \tau) \quad (1)$$

(1) הוא ביטוי כללי לרווחיות ההון בייצוא, אך אין אומדנים ישירים לכל אחד מרכיביו. כדי לאמוד בקירוב רכיבים אלו של היצוא מוצע להלן חישוב של רווחיות היצוא המורכב משני חלקים - עלות העבודה הנומינלית ליחידת תוצר ביצוא ומחירי התוצר ביצוא. לא ניתן לפרק את הייצור, השכר והתעסוקה בתעשייה בין מכירות מקומיות ליצוא, שכן אפילו ברמת הפירמה הבודדת שכיח ייצור לשני היעדים, לא כל שכן ברמת הענף הכלכלי ובסך כל הייצור; ואולם בהנחה שברמת הענף הכלכלי עלויות העבודה הנומינליות ליחידת תוצר לשני היעדים דומות, ניתן לחשב יחס זה עבור התעשייה כולה תוך ייחוס משקלות שונים לענפים לפי חלקו של כל אחד מהם ביצוא³:

¹ J. Campa (2004). "Exchange Rates and Trade: How Important is Hysteresis in Trade?", *European Economic Review* 48.

S.M.J. Das, M.J. Roberts and J.R. Tybout (2007). "Market Entry Costs, Producer Heterogeneity and Export Dynamics", *Econometrica* 75.

² החישוב דומה לזה שעורכת מעת לעת התאחדות התעשיינים.
³ הנחה זו סבירה יותר ככל שהענפים קטנים והומוגניים יותר.

$$\frac{W}{(Y/L)} = \sum_1^n \omega_i \frac{W_i}{(Y_i/L_i)} \quad (2)$$

כאשר $\frac{W}{(Y/L)}$ הוא עלות העבודה הנומינלית ליחידת תוצר, ו- ω_i הוא משקל היצוא של הענף בסך היצוא התעשייתי. כדי להשיג דיוק מרבי בחישוב, נערך השקלול על ל-75 ענפי משנה בתעשייה. כך מייצג הביטוי (2) קירוב טוב למדד עלות העבודה הנומינלית ליחידת תוצר ביצוא.

מחיר התוצר ביצוא (3) מבוטא על ידי הכפלת שער החליפין של הדולר, E , בביטוי שבסוגריים, שהוא מחיר היצוא P_x (מחיר התפוקה), פחות מחיר תשומות הייצור המיובאות P_m , משוקלל בחלק התשומה בתפוקה s . ביטוי (3) מייצג אפוא את המחיר השקלי של הערך המוסף ביצוא:

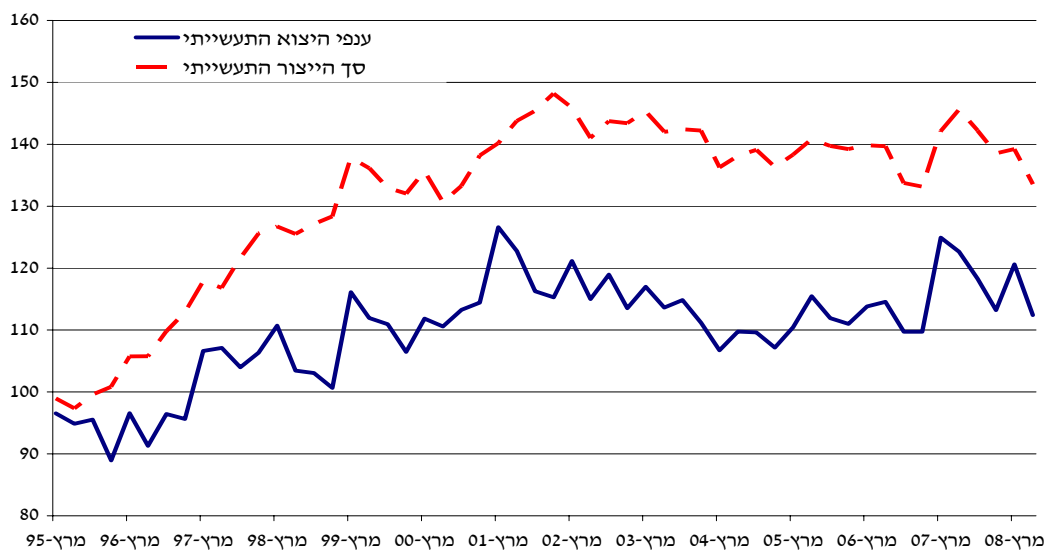
$$P_y^x = E(P_x - sP_m) \quad (3)$$

חלק התשומה בתפוקה משתנה על פני התקופה, ולכן הוא חושב בתדירות שנתית על ידי חלוקת סך יבוא התשומות לתעשייה (למעט יהלומים) במונחי שקלים בסך הפדיון התעשייתי. כדי לנטרל את השפעת השינויים בתנאי הסחר נערך החישוב במחירים קבועים⁴. הרכיב האחרון בביטוי (1), $(1 - \tau)$, מנכה את שיעור מס החברות הסטטוטורי כדי לקבל את שיעור הרווחיות של תוצר היצוא הנקי ממס.

הממצאים

איור 1 מציג את הרכיב הראשון שהוצג לעיל – עלות העבודה הנומינלית ליחידת תוצר – בכלל התעשייה וביצוא, וממנו עולה כי בשנים האחרונות חל שיפור ברכיב זה, שכן קצב עלייתו של השכר היה אטי מזה של פריון העבודה. הדברים אמורים במיוחד בענפי היצוא, שבהם נשחק השכר יחסית ליתר התעשייה, ואילו הפריץ גדל בקצב דומה.

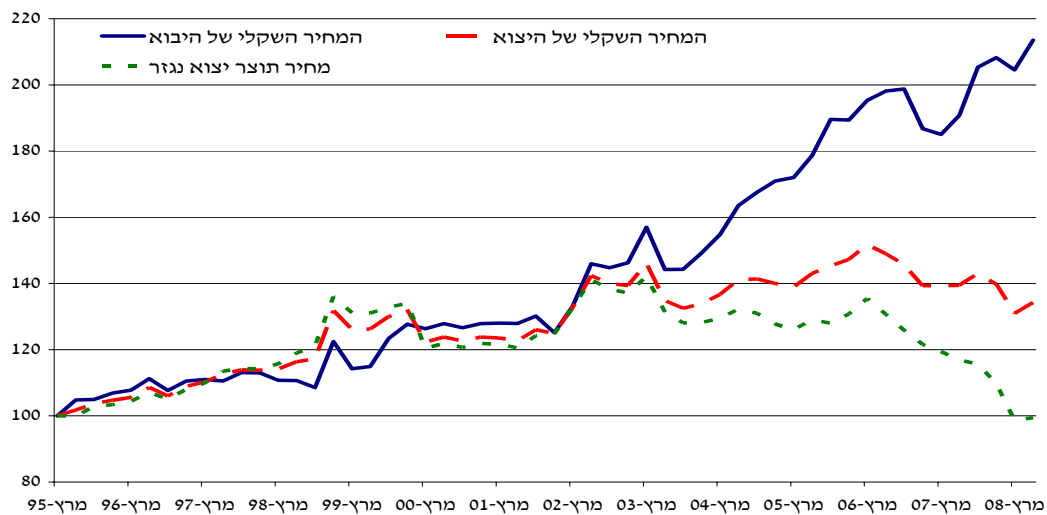
איור 1: עלות העבודה הנומינלית ליחידת תוצר

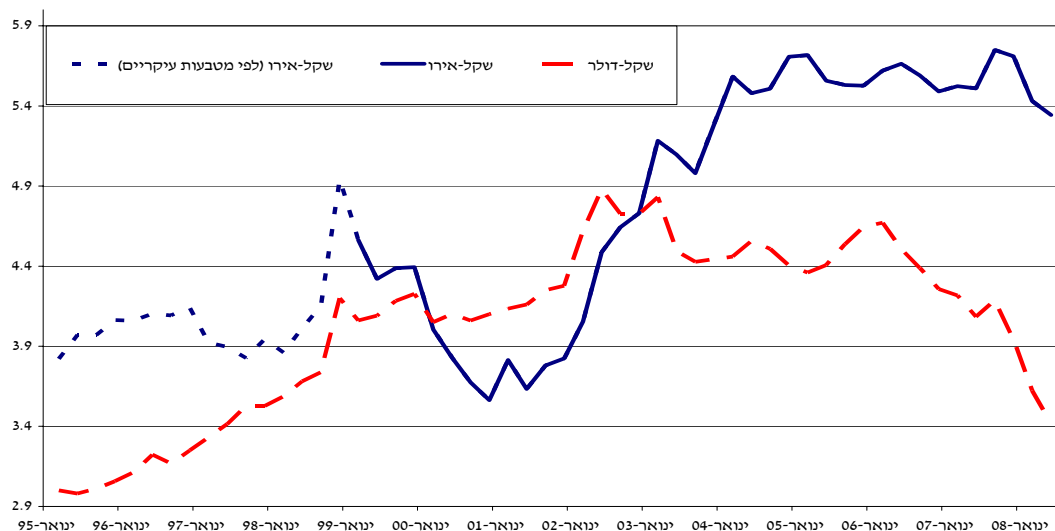
⁴ תנאי הסחר מובאים בחשבון ישירות, וכך נמנעת כפילות של השפעת גורם זה.

איור 2 מציג את המחיר השקלי של היצוא והיבוא בתעשייה ואת מחיר תוצר היצוא הנגזר מהם. מהאיור עולה כי המחירים השקליים של היצוא אמנם ירדו בשנתיים האחרונות, עקב ירידת שער החליפין, אך זאת בשיעור מתון בלבד, משום שחלק מעלייתם קוּזָז על ידי עליית המחירים הדולריים, תוצאת היחלשות הדולר גם מול יתר המטבעות בעולם (איור 3). עיקר הירידה של מחירי תוצר היצוא הנגזר נובע אפוא מהעלייה החדה של מחירי היבוא - כלומר מהרעת תנאי הסחר, הפוגעת במשק בכללו.

איור 2: מחירי היצוא, היבוא והתוצר הנגזר

איור 3: שערי החליפין של האירו והדולר

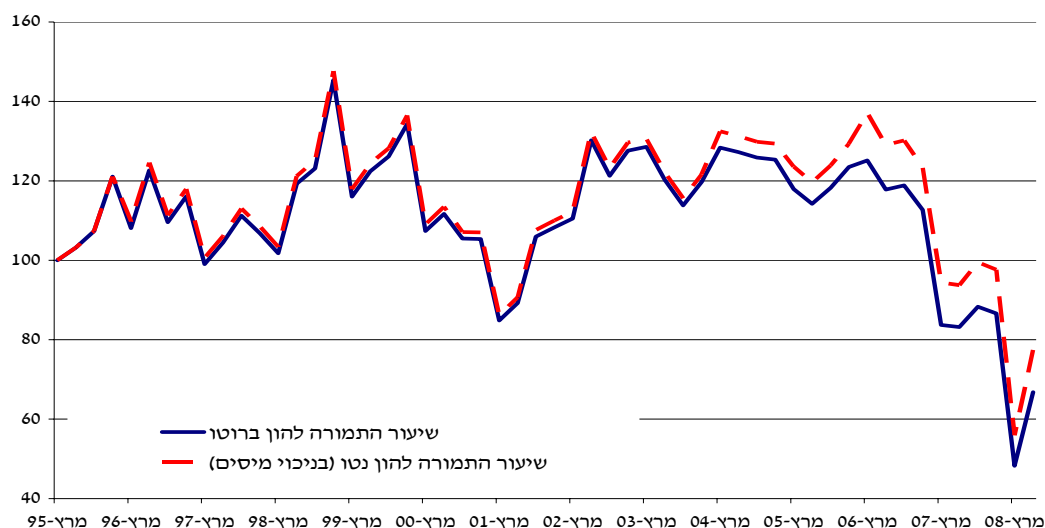

לבסוף, מס החברות הסטטוטורי ירד מ-37 אחוזים בתחילת התקופה המוצגת - 1995 - ל-27 אחוזים בשנת 2008. ירידות אלה החלו בשנת 2003 וצפויות להימשך בשנים הקרובות. יש לציין כי שיעור המס הסטטוטורי עשוי להיות שונה משיעור המס בפועל על רווחי החברות, עקב פטורים והטבות שונות במס החברות. נוסף על כך נהוג במדינות רבות, במקביל להורדת שיעור מס

החברות, להרחיב את בסיס המס על ידי אכיפה מוגברת וביטול פטורים והטבות, כך ששיעור המס בפועל נותר ללא שינוי. לעומת זאת מבדיקה שנערכה נמצא שבשראל ירידת המס הסטטוטורי הביאה לירידה דומה בנטל המס.

איור 4 מציג את שיעור התמורה להון ביצוא לשנים 1995 עד 2008, ברוטו ונטו (בניכוי מסים). מהאיור עול עם זאת, בחינה ארוכת טווח של המדד מעלה כי משנת 1995 לא חל שינוי של ממש בתמורה להון.

איור 4: שיעור התמורה להון ביצוא

כפי שהוסבר לעיל, לשער החליפין היה חלק קטן מאוד בפגיעה ברווחיות בשנתיים האחרונות, שכן המקור העיקרי לייסוף היה היחלשות הדולר בעולם, ולא התחזקות השקל; מחירי היצוא הדולרי הותאמו במידה רבה להיחלשות זו של הדולר. הסיבה המרכזית לירידה ברווחיות היא אפוא הרעת תנאי הסחר, שנבעה מהעלייה החדה של מחירי התשומות המיובאות. כפי שעולה מאיור 5, בנטרול ההרעה בתנאי הסחר מתקבלת אף עלייה של הרווחיות בשנתיים האחרונות⁵. מכאן שהפגיעה החדה ברווחיות, בעטיה של ההרעה בתנאי הסחר, קווצה במידה ניכרת על ידי גלגול הפגיעה לשכר העבודה, כפי שהוצג באיור 1.

⁵ הנטרול בוצע על ידי קביעת השינויים במחירי התשומות המיובאות בשיעורים זהים לאלה של השינויים במחירי היצוא.

איור 5: השפעת ההרעה בתנאי הסחר על הרווחיות

